

Суржик та суржикізми в текстах пісень рок-гурту «Скрябін»

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Досліджено використання суржику, суржикізмів та інших елементів, пов'язаних з ними (діалектизми, жаргонізми, просторіччя, сленг і лайливі лексеми) в текстах пісень українського гурту «Скрябін».

Ключові слова: суржик, суржикізми, діалектизми, жаргонізми, просторіччя, сленг, лайлива лексика.

Abstract

The use of surzhik, surzhikizms and other elements connected with them (dialecticisms, jargon, vernacular, slang and profanities) in the lyrics of the Ukrainian group «Scriabin» were explored.

Keywords: surzhik, surzhikizms, dialecticisms, jargon, vernacular, slang, obscenities.

Вступ

Характерним наслідком співіснування кількох мов в одному середовищі, одна з яких під тривалим і навмисним натиском стає пригнобленою мовою колонізованого народу, є піджинізація мови. Велика кількість соціолінгвістичних досліджень присвячена піджинізації мов, наприклад: *трасянка* – соціолект на основі білоруської та російської мов [1]; *joual* – змішування англійської і французької у провінції Квебек [2]; *lunfardo* – жаргон іспанської мови, сформований під впливом італійської [3]; *espanglish/ingléspañol* – змішування англійської й іспанської мов у прикордонних штатах США [4]. Українським піджином є *суржик* – специфічне змішання української та російської мов.

Основна частина

З'ясовуючи сутність суржику, соціолінгвісти по-різному встановлюють його статус. Вони визначають його як форму (компонент) українського просторіччя в ситуації диглосної двомовності (О. Тараненко, В. Труб), некодифікована просторозмовна мова (Л. Ставицька), ідіолект або соціолект (О. Тараненко), сума ідіолектів (А. Брацкі, Н. Мечковська), субкод (Т. Кузнецова, Л. Масенко), змішана мова, змішана субмова (Л. Масенко, О. Селіванова), форма фіксації мов (О. Селіванова), немотивоване перемикування кодів (Є. Головка), український піджин (Н. Дзюбишина-Мельник, О. Чередниченко), напівмовність (Б. Ажнюк, О. Руда, Б. Тарасенко), недопереклад (В. Радчук) тощо.

Значна кількість мовознавців намагаються якнайточніше передати сутність українського піджину у своїх наукових роботах. Першою ґрунтовною спробою дати визначення суржику була праця В. Труба, у якій суржик розглянуто як форму українського просторіччя в ситуації двомовності [5].

На думку соціолінгвістки Л. Масенко: суржик це «специфічна форма побутування мови в Україні» [6, с. 4], «результат тривалого контакту доміантної мови загальноімперського поширення з підлеглими та утискованими українською та білоруською мовами» [6, с. 6], українсько-російські мішані форми усного мовлення [6, с. 12], гібридні українсько-російські форми мовлення [6, с. 48], змішана субмова [6, с. 50, с. 62], мовний гібрид [6, с. 52], «мішаний тип мовлення» [6, с. 58], українсько-російський мовний гібрид [6, с. 47], змішане українсько-російське мовлення [6, с. 59]. Дослідниця доводить, що у свідомості носіїв суржику відсутнє чітке розрізнення двох мовних систем, що спричиняє хаотичне змішування елементів обох мов (code-mixing)” [6, с. 64].

Суттєвий відсоток науковців характеризують суржик як негативне явище, що фатально впливає на розвиток української мови. О. О. Тараненко зауважує, що масове проникнення цього мовного явища є деструктивним як для подальшої долі української мови, так і для її носіїв [7, с. 27]. О. Шумилов зазначає, що суржик – це мовно-комунікативний вияв національної шизофренії, що розвинулася у середовищі спільноти, позбавленої чіткої національної ідентифікації [8, с. 116]. Сутність суржику в розумінні В. В. Явір полягає в тому, що його носії не можуть володіти ні однією із мов досконало, тому що вивчають їх у змішаному вигляді, що руйнує українську мову зсередини [9, с. 316].

Хоч суржик і оцінюють як негативне явище, що знищує українську мову, він все-таки використовується в кіно, художній літературі, естраді та ЗМІ, адже надає висловлюванню специфічного емоційного забарвлення, експресивності та, в деяких випадках, іронічного підтексту. Багато письменників та музичних виконавців, що прагнуть зблизитися з аудиторією, використовують суржикізм у своїх творах, створюючи такі стилістичні ефекти, як відтворення побутової ситуації, підкреслення саркастичного чи іронічного ставлення автора до певної події.

Активно застосовував суржикову лексику у текстах своїх пісень український рок-гурт «Скрябін». В одному з інтерв'ю 2012 р. на запитання журналістів щодо використання суржикізмів лідер гурту Андрій Кузьменко відповів так: «Мені так комфортно говорити й співати, я так звик. Але водночас – дуже грамотний, бо ще в школі краще за всіх писав твори. Тому, якщо хтось хоче перевірити мої знання з української мови, готовий сісти й написати разом диктант... У піснях «Скрябіна», особливо серйозних, – абсолютно літературна українська мова. Думаю, що шанувальники здатні зрозуміти різницю між піснями «Маршрутка» і «Люди, як кораблі» або «Старі фотографії». «Маршрутка» – це пісня дискотечна, розважальна, під яку можна потанцювати, пострибати... А є інші – глибокі, філософські, з серйозними текстами» [10]. Тобто виконавець свідомо використовував суржикізм лише в розважальних піснях задля надання текстам реалістичності, а в серйозних філософських піснях послуговувався лише літературною мовою.

Іронізація мовлення полягає в своєрідній суміші українських та російських слів, спотворених особливою вимовою. У синглі «Говорили і курили» використано оригінальне поєднання в реченнях українських і російських лексем, наприклад: «*як сільодки в відро*», «*були загнані в тупік*», «*інтелігентний мужчина*», «*чуть не вмер*», «*збудоражити уяву*», «*криклива канітель*», «*ті самі джінси*».

Поряд із суржиком Скрябін часто вживав сленг, жаргонізм, просторіччя, лайливу лексику та діалектизм. У текстах це передається специфічною мовою, яка зображує події із життя народу більш натурально, наприклад: «*ти у цьому світі – випадковий чувак*» (пісня «Добряк»); «*мріяли зібрати наших пацанів на дачі*», «*походи у ларьок з пожмаканим рубльом*», «*по іменах згадаєм всіх друганів*» (пісня «Лист до друга»); «*руку піднімаю, тіпа зупиняю*», «*дві гривні для воділи*» (пісня «Маршрутка»).

Андрій Кузьменко у своїх композиціях доволі іронічно описує сучасні цінності суспільства. У пісні «Гламур» він, використовуючи суржик, саркастично насміхається над верхівкою соціуму: «*пафосні, напудрені, чуть-чуть обкурені, скучно роздивляються на світлі бокал*», «*плавно направляються у віповський зал*», «*мур-мур-мур, ми любим гламур, напишкаєм духами і зробим педікюр*», «*всьо гниле сховаєм під майку від Кутьюр*», «*блеском і помадами сидять намазані*», «*скучними розмовами – малишка мур-мур*», «*мускули накачані, гроші потрачені, всьо навколо схвачено, ми любим гламур*».

За допомогою українських піджинів та жаргонізмів в пісні «Хлопці - олігархи» артист тонко висміює поверхневе ставлення добре забезпеченого прошарку суспільства до навколишнього світу: «*в баню їздити охрані*», «*нічо нас не колише, ми заробляєм бабки*», «*заплачу трохи дєнег*», «*з пацанами каталися в трамваї*», «*ми всі дела рішаєм*». Справжнє ставлення до реального оточення зображено у «Порш Панамера»: «*Порш Панамера! Нулячий, Порш Панамера! Я плачу, Порш Панамера! Холера, Порш Панамера!*», «*я не хочу яхту на парусах, я ті понти ненавиджу аж страх*». Лексема «холера» вказує на негативне ставлення автора до предмету, який він зображує.

Чимало пісень присвячені глобальним проблемам, які чітко охарактеризовані за допомогою сленгу, діалектизмів та суржикізмів. У композиціях «Історія», «Кинули» та «Глобус» вживаються іншомовні слова та суржик, щоб глибше показати проблему, наприклад: «*помилки корректором вже не поправиш*» (пісня «Історія»), «*велику маю на Сибір обіду*» (пісня «Глобус»), «*по-моєму, чувак, нас кинули*», «*посідаєм в поїзд і втікнем хто куди*» (пісня «Кинули»).

Унаслідок взаємодії мовних систем в умовах білінгвізму на фонетичному, лексичному, синтаксичному й морфологічному рівнях формується суржик. Фонетичний суржик виявляється в текстах пісень Скрябіна, коли окремі звуки української мови накладаються на звуки російської. На фонетичному рівні часта вимова [шч] як [ш':] (*шось, шо*), [і] замість [и] (*джінси, педікюр, голубізною*), насиченість мовлення російськими лексемами в українській фонетичній обробці (*рульом, ларьок, рубльом, захрапить, мужчина, духами, мішає, прострочені конфети*), сполучення літер ьо, коли ь позначає сполучення м'якого приголосного (*всьо*).

Якщо розглядати частини мови, то найбільше суржикових одиниць у піснях Скрябіна становлять іменники (*охрані, сільодка, тупік, соплі, білет, мужчина, дєньгі*). Багато суржикізмів є і

серед прикметників (*поламані, прострочені*), дієслів (*втікнем, нравітса, захрапить*), займенників (*шось, всьо*) та сполучників (*шо, шоб*).

Висновки

Отже, феномен суржиків є двоїстим і викликає суперечки між соціолінгвістами. Крім того суржик активно використовують у літературі та естраді. Гурт «Скрябін» вживає його для іронічного відтінку, зближення з аудиторією, ефекту мовної гри, реалізації інших епатажних функцій. Щоб сильніше вплинути на публіку виконавець також послуговується діалектизмами, лайливими словами, сленгізмами, просторіччями та жаргонізмами. Ми дослідили прояви суржиків у текстах пісень Скрябіна на фонетичному рівні, де характерна вимова [шч] як [ш`:], [і] замість [и], сполучення літер ьо, коли ь позначає сполучення м'якого приголосного, насиченість мовлення російськими лексемами в українській фонетичній обробці. У піснях найпоширенішими є іменникові та дієслівні суржикізи, проте наявні також прикметникові, займенникові та суржикізи, виражені службовими частинами мови (сполучниками).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Каліта І. У. Трасянка як моўны і культурны нігілізм / І. У. Каліта // *Личность – слово – социум: материалы VIII Международной науч.-практ. конф. 28-29 апреля 2008 г.*, Минск: в 2 ч./отв. ред. Т. А. Фалалеева. – ч. 1. – Минск : Паркус-Плюс, 2008. – С. 105–110.
2. *Au Québec, Xavier Dolan ravive le débat linguistique.*
Лунфардо-русский словарь (Sra-Rus).
3. Пелипенко О. Спангліш як соціолінгвістичне явище / О. Пелипенко // *Наукові записки. Серія «Філологічна».* – 2007. – Вип. 8. – С. 371–376.
4. Труб В. М. Явище «суржиків» як форма просторіччя в ситуації двомовності / В. М. Труб // *Мовознавство.* – 2000. – № 1. – С. 46-59.
5. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою і язиком / Л. Масенко. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 135 с.
6. Тараненко О. О. Українсько-російський суржик: статус, тенденції, оцінки, прогнози / О. О. Тараненко // *Мовознавство.* – 2008. – № 1. – С. 14-20.
7. Шумилов О. Мова, суржик, «язык»: єдність та боротьба протилежностей на межі тисячоліть / О. Шумилов // *Сучасність.* – 2000. - №10. – С. 110–124.
8. Явір В. В. Питання мови в аспекті нашого духовного буття і національної безпеки / В. В. Явір // *Література. Фольклор. Проблеми поетики.* Зб. Наук. Праць. – К. : Акцент, 2007. – Вип. 27. – Ч. 1. – С. 309 – 326.
9. Кузьма Скрябін. Я себе артистом не вважаю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://chask.net/?p=2322>(дата звернення: 03.03.2019).
10. Українські пісні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pisni.org.ua/persons/175.html> (дата звернення: 01.03.2019).

Мусійчук Олександра Олександрівна – студентка групи ІКН-18б, Факультет інформаційних технологій та комп'ютерної інженерії, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: sashamusiiichuk@gmail.com.

Musiichuk Oleksandra Oleksandrivna—student of the 1CS-18b group, Department of Information Technology and Computer Engineering, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: sashamusiiichuk@gmail.com.

Поздрань Юлія В'ячеславівна – канд. філол. наук, старший викладач кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, yuliapozdran@ukr.net.

Pozdran Yuliia Vjacheslavivna – Candidate of Philology, lecturer of the Linguistics' Department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, yuliapozdran@ukr.net.